

УДК 378.4-057.875-044.332

Деякі чинники адаптації студентів-першокурсників в умовах класичного університету

Староста Володимир Іванович¹, Попадич Олена Олександрівна²

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна*

*¹доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
orcid.org/0000-0002-5880-2482, volodymyr.starosta@uzhnu.edu.ua*

*²кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
orcid.org/0000-0003-1426-4114, olena.popadych@uzhnu.edu.ua*

Анотація. Проведено діагностику адаптації першокурсників до освітнього процесу в умовах класичного університету шляхом електронного анкетування 200 студентів у 2016 р. і 750 студентів у 2018 р. Виявлено чинники, які сприяють подоланню труднощів, які виникають у першокурсників, як-от: електронні ресурси бібліотеки, умови проживання в гуртожитку, стосунки в студентській групі, допомога від батьків, родичів, однокурсників, студентів старших курсів та ін. Отримані результати анкетування добре узгоджуються для обох років, або показують покращення дії більшості досліджених чинників адаптації; виняток – потребує певної активізації діяльність академнаставників і викладачів щодо адаптації першокурсників.

Ключові слова: адаптація; навчальна адаптація; соціальна адаптація; студенти-першокурсники; електронне анкетування; класичний університет.

Some aids in adaptation of first-year students at the classical university

Volodymyr Starosta¹, Olena Popadich²

*Public higher education institution «Uzhhorod National University»,
Uzhhorod, Ukraine*

*¹Doctor of pedagogical sciences, Professor,
Professor at the Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher Education
orcid.org/0000-0002-5880-2482, volodymyr.starosta@uzhnu.edu.ua*

*²Candidate of pedagogical sciences, Associate professor,
Associate professor at the Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher Education
orcid.org/0000-0003-1426-4114, olena.popadych@uzhnu.edu.ua*

Abstract. The paper deals with peculiarities of adaptation features to the educational process of first-year students and the some factors (aids) which help them overcome emerging difficulties. Among the main tasks at this stage are the development of a questionnaire and conducting an electronic questionnaire among first-year students, identifying the main difficulties and analyzing positive and negative factors of student adaptation in the higher institutions.

Some mains aids have been found to help first-year students overcome emerging difficulties. They are electronic resources in libraries, living conditions in the dormitories, relationships in student groups, receiving help from parents, relatives, fellow students, senior students, etc. Using electronic questionnaires, the diagnostics of adaptation of students to the educational process in conditions of the classical university has been conducted among 200 students in 2016 and 750 students in 2018. Most students have established relationships in their student group and think that the atmosphere in their group is favorable. Students get help from parents, relatives, fellow students, senior students and teachers, and students themselves help others as well. There should be more involvement of curators and teachers in adaptation of first-year students. It has been established that the renewed social environment, new living conditions are sufficiently favorable for the successful adaptation of students to the educational process in higher education. Some difficulties in the process of adaptation of first-year students to the university have both objective nature (unfamiliar lifestyle, new learning process, new forms and methods of studies, the need to study more by themselves, etc.), as well as subjective nature (poor school preparation, stress, fatigue caused by lectures, students' own lack of organizational skills, and laziness, poor study skills, inability to prioritize, etc.). The empirical study proves that in the university conditions there are various factors during the adaptation of first-year students.

Keywords: adaptation; educational adaptation; social adaptation; first-year students; electronic questionnaire; classical university.

ВСТУП

Постановка проблеми. Проблема адаптації особистості в суспільстві є завжди актуальною в галузі різних наук (філософія, соціологія, психологія, педагогіка та ін.), оскільки зміна умов життєдіяльності людини спричиняє відповідне її реагування. Завершення навчання в школі і вступ до закладу вищої освіти (ЗВО) є надзвичайно важливим етапом в житті молодшої людини. З одного боку, першокурсники поступово пристосовуються до умов вищої школи, а з іншого боку, – студенти самі впливають на освітнє середовище, на викладачів у процесі освітньої діяльності.

Погоджуємось з Г. Михайлишин та Л. Серман ([Михайлишин, & Серман, 2007](#)), які на основі аналізу науково-педагогічної літератури, констатують, що соціальна адаптація студентів-першокурсників до умов навчання у закладах вищої освіти має безсистемний, епізодичний характер, хоча це актуальна проблема у виховній діяльності кураторів, соціальних педагогів, психологів та викладачів закладів вищої освіти. Таким чином, дослідження соціальної та інших видів адаптації студентів дає змогу визначити основні труднощі її перебігу, вносити відповідні корективи в перебіг освітнього процесу у вищій школі і, як наслідок, полегшити перебіг адаптаційного періоду студентів молодших курсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що проблема адаптації студентів першого року навчання в даний час досліджується на соціально-психологічному, психолого-педагогічному та психофізіологічному рівнях ([Клюшина, 2017](#)). На основі аналізу досліджуваної проблеми в історії психолого-педагогічної

думки виділено такі аспекти адаптації ([Зданевич, 2003](#)): фізіологічні, соціальні, психологічні соціально-психологічні, професійно-педагогічні.

Науковцями висвітлено теоретичні основи процесу адаптації особистості, залежність між процесами адаптації і розвитком особистості (Д. Андреева, І. Бех, Л. Буєва, В. Васильєв, Л. Виготський, О. Плотникова, С. Селіверстов, А. Фурман, Г. Царегородцев, В. Штифурак та ін.); соціалізацію студентської молоді (В. Андрущенко, М. Головатий, Л. Дябел, Т. Дичов, В. Олейников, М. Лукашевич, Н. Ничкало, Н. Свиридов, В. Ядов та ін.); адаптацію студентів до нових умов навчання й життєдіяльності (Т. Алексеєва, Ю. Бохонкова, Т. Буяльська, С. Ворожбит, М. Горліченко, Л. Григоренко, С. Гура, Л. Зданевич, Г. Левківська, Г. Левківська, С. Селівестров, М. Шик та ін.); педагогічні аспекти адаптації студентів, зокрема, важливість діяльності кураторів академічних груп Л. Бенедиктова, Т. Буяльська, С. Гура, Л. Мацко, О. Мороз, М. Прищак, І. Соколова, В. Сорочинська, В. Штифурак та ін.

У дослідженні Л. Дябел ([Дябел, 2008](#)) обґрунтовано, що процес соціалізації особистості студента-першокурсника як багатофакторний феномен розпочинається на адаптаційній стадії. Соціально-педагогічна адаптація студентів, як процес активного пристосування студента-першокурсника до нових умов соціуму, відбувається на трьох рівнях: педагогічному (навчання та виховання), психологічному (індивідуальні особливості перебігу психічних процесів), соціальному (нові умови життя, колектив, спілкування тощо).

Найбільш загальні підходи в науковій літературі щодо визначення поняття адаптації описує Л. Зданевич ([2003](#)): а) процес активного пристосування індивіда до умов нового соціального середовища; б) результат цього процесу; в) один із соціально-психологічних механізмів соціалізації особистості.

Відомий вітчизняний психолог Г. Балл ([1989, с. 99](#)) зазначає, що поняття адаптації здатне зіграти важливу роль у психологічному пізнанні, якщо трактується не вузько (як пристосування до середовища), а широко – як єдність взаємозумовлених протилежно спрямованих процесів урівноваження суб'єкта із середовищем.

Такий підхід розуміння сутності адаптації близький до нашого дослідження, оскільки роль позитивних чинників адаптації студентів якраз вбачаємо у прискоренні процесів урівноваження суб'єкта (в даному випадку першокурсників) із середовищем закладу вищої освіти.

Формулювання цілей статті. Метою даної роботи є дослідження особливостей адаптації до освітнього процесу першокурсників для виявлення деяких чинників, які сприяють подоланню труднощів, що виникають. Серед головних завдань дослідження – розробка анкети та проведення електронного анкетування першокурсників; визначення основних труднощів та аналіз позитивних і негативних чинників адаптації студентів в освітньому середовищі вищої школи.

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Емпіричне дослідження проводили на базі державного вищого навчального закладу (ДВНЗ) «Ужгородський національний університет» (УжНУ), який належить до класичних університетів України, є одним із найбільших університетів Карпатського регіону (<http://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/university-about-us>). Для діагностики адаптації студентів першого курсу до навчання проводили анонімне електронне анкетування на початку другого семестру в 2016 р. (200 студентів) та 2018 р.

(750 студентів) з використанням Google Forms. Передивитись анкету можна за [ПОСИЛАННЯМ](#).

Анкета містить 25 питань, серед яких:

- питання опитувальника «Адаптованість студентів у ЗВО». Автори методики Т. Дубовицька, А. Крилова ([Дубовицькая, & Крылова, 2010](#)). В анкеті це 13 питання;
- питання опитувальника «Мотивація професійної діяльності». Автор методики К. Замфір у модифікації А. Реана ([Бордовская, & Реан, 2000, с. 267-269](#)). В анкеті це 14 питання;
- інші 23 питання, розроблені нами.

Анкета студента-першокурсника

Інструкція.

Шановні першокурсники, Вам пропонується низка питань щодо Вашої адаптації в університеті. Уважно прочитайте питання. Ознайомтеся з запропонованим набором можливих відповідей. Виберіть із запропонованого переліку відповідей ту, яка найбільше відповідає Вашій думці. Анкетування є анонімним. Заздалегідь дякуємо за участь!

1. Ваше громадянство

- України.
- Іншої держави.

2. Ваша стать:

- Чоловіча.
- Жіноча.

3. Скільки Вам років?

4. Яку школу Ви закінчили?

- Міську.
- Сільську.
- Селищну.

5. На якому факультеті Ви навчаєтесь?

6. Де проживаєте у теперішній час?

- У гуртожитку.
- Винаймаю житло.
- Вдома у батьків.
- У родичів/знайомих.
- Інше (Ваш варіант).

7. Чому Ви обрали саме УжНУ?

Відповідь за шкалою: так; частково; ні.

- 7.1. Вступив «за компанію» з друзями.
- 7.2. Навчальний заклад знаходиться близько від місця проживання.
- 7.3. Навчальний заклад має високий рейтинг і дає якісну освіту.
- 7.4. Порадили люди, яким довіряю (батьки, родичі, друзі, учителі тощо).
- 7.5. Сюди було легко вступити.
- 7.6. Тут є саме та спеціальність, яка мене зацікавила.
- 7.7. Тут престижно вчитися.
- 7.8. Інше.

8. Як Ви дізналися про УжНУ та обрану спеціальність?

Відповідь за шкалою: так; частково; ні.

- 8.1. Із веб-сторінки УжНУ.
- 8.2. Із засобів масової інформації.
- 8.3. Із рекламних буклетів.
- 8.4. Із соціальних мереж.
- 8.5. Під час Днів відкритих дверей на факультетах УжНУ.
- 8.6. Під час проведення на базі УжНУ олімпіад, турнірів, змагань тощо.
- 8.7. Профорієнтаційні бесіди викладачів УжНУ (у школі, в ЗМІ тощо).
- 8.8. Профорієнтаційні бесіди студентів УжНУ під час практики в школі.
- 8.9. Від людей, яким довіряю (батьки, родичі, друзі, учителі тощо).

8.10. Інше.

9. Як Ви зникаєте (звикли) до:

Відповідь за шкалою: дуже важко; переважно важко; по-різному; переважно легко; дуже легко.

9.1. Взаємовідносин із викладачами?

9.2. Взаємовідносин у студентській групі?

9.3. Необхідності більше навчатись самостійно?

9.4. Пошуку навчальної інформації у бібліотеці університету?

9.5. Системи навчання в УжНУ (особливість спеціальності, процесу навчання тощо)?

9.6. Умов студентського життя (оточення, незвичний режим життєдіяльності, ведення власного бюджету тощо)?

10. З ким обговорюєте проблеми та успіхи, що виникають; хто допомагає Вам під час адаптації та здобування освіти в УжНУ?

Відповідь за шкалою: так; частково; ні.

10.1. Академнаставник/куратор групи.

10.2. Батьки/родичі.

10.3. Викладачі.

10.4. Деканат.

10.5. Друзі.

10.6. Професійний психолог.

10.7. Соціальні мережі.

10.8. Сподіваюся тільки на себе.

10.9. Студенти групи.

10.10. Студенти старших курсів.

10.11. Інше.

11. Які стосунки склались у Вашій студентській групі?

- Доброзичливі.
- Кожен сам по собі.
- Неприязні.
- Важко відповісти.

12. Чи надаєте допомогу іншим студентам групи/курсу для полегшення їх адаптації?

Відповідь за шкалою: так; частково; ні.

13. Питання опитувальника «Адаптованість студентів у ЗВО». Автори методики Т. Дубовицька, А. Крилова ([Дубовицька, Крилова, 2010](#)).

14. Питання опитувальника «Мотивація професійної діяльності». Автор методики К. Замфір у модифікації А. Реана ([Бордовская, Реан, 2000, с. 267-269](#)).

15. Проаналізуйте, будь ласка, звертання: «викладач-студент».

Відповідь за шкалою: завжди на «Ви»; переважно на «Ви»; по-різному (вважаючи на обставини); переважно на «Ти»; завжди на «Ти».

15.1. Як звертаються до Вас викладачі в університеті?

15.2. Яке Ви бажаєте чути звертання до себе зі сторони викладачів?

16. Яка форма консультації викладачів для Вас найбільш ефективна?

Відповідь за шкалою: категорично ні; переважно ні; не знаю (і так, і ні); переважно так; однозначно так.

16.1. Групова (усна).

16.2. Індивідуальна (усна).

16.3. Електронна (електронний репозитарій, e-mail, скайп, веб-сайт тощо).

16.4. Кафедральні стенди (письмова інформація).

16.5. Інше.

17. Чи користуєтесь для підготовки до занять навчальними матеріалами, які розміщені в електронному репозитарії або іншими електронними ресурсами наукової бібліотеки УжНУ?

Відповідь за шкалою: так; частково; ні.

18. Які причини сповільнюють або заважають Вам швидше адаптуватися до здобування освіти в університеті?

Відповідь за шкалою: так; частково; ні.

18.1. Власна неорганізованість та лінощі.

18.2. Невдало обрана спеціальність.

18.3. Побоювання у майбутньому не отримати роботу.

- 18.4. Проблеми здоров'я (психічний стан).
- 18.5. Проблеми здоров'я (фізичний стан).
- 18.6. Слабка шкільна підготовка.
- 18.7. Напруга, втома від занять.
- 18.8. Проблеми з доїзданням.
- 18.9. Складні фінансові умови.
- 18.10. Житлові умови вдома, проблеми в родині.
- 18.11. Неприємне оточення у групі.
- 18.12. Складність навчання за даною спеціальністю.
- 18.13. Брак навчальної літератури.
- 18.14. Неефективний процес навчання в університеті.
- 18.15. Нерозуміння з боку викладачів та їхні завищені вимоги.
- 18.16. Інше.

19. Які причини, зумовлені проживанням в гуртожитку, сповільнюють або заважають Вам швидше адаптуватися до здобування освіти в університеті?

Прохання відповідати студентів, які проживають у гуртожитку.

Відповідь за шкалою: так; частково; ні.

- 19.1. Багато часу витрачаю на приготування їжі, прання, прибирання кімнати тощо.
- 19.2. Неприязні відносини між мешканцями гуртожитку (у кімнаті, на поверсі тощо).
- 19.3. Труднощі підготовки до занять через звичку працювати в тиші.
- 19.4. Умови проживання в гуртожитку.
- 19.5. Інше.

20. Чи повинні, на Вашу думку, викладачі відвідувати гуртожиток (зادля спілкування зі студентами, контролю за умовами проживання тощо)?

Прохання відповідати студентам, які проживають у гуртожитку.

Відповідь за шкалою: так; частково; ні.

21. Як проводите свій вільний час після занять чи у вихідні?

Відповідь за шкалою: так; частково; ні.

- 21.1. Відпочиваю (природа, розваги, відвідую громадські акції тощо).
- 21.2. Допмагаю вдома.
- 21.3. Займаюсь наукою.
- 21.4. Займаюсь спортом.
- 21.5. Займаюсь художньою самодіяльністю.
- 21.6. Навчаюсь, аби підготуватися до нових занять.
- 21.7. Поєдную підготовку до нових занять з відпочинком.
- 21.8. Працюю, аби покращити свій фінансовий стан.
- 21.9. Приймаю участь у громадській, волонтерській діяльності, студентському самоврядуванні тощо.
- 21.10. «Сиджу» в Інтернеті.
- 21.11. Інше.

22. Де Ви плануєте працювати після закінчення навчання в УжНУ?

- В Україні.
- За кордоном.
- Важко відповісти.

23. Що Вам найбільше сподобалось за період навчання?

24. Що Вам найбільше НЕ сподобалось за період навчання?

25. Що потребує удосконалення в університеті для покращення адаптації студентів першого курсу, побажання викладачам щодо якості викладання тощо?

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Обговорення з першокурсниками перебігу анкетування показує, що електронне анкетування має низку переваг порівняно з традиційним паперовим, а саме: більш комфортні умови для опитування, оскільки студенти можуть самі обрати зручний для них час, а також місце анкетування. З нашого погляду, фізична відсутність дослідників

чи обслуговуючого персоналу також унеможлиблює певний вплив чи тиск на респондентів, що може мати в умовах паперового (навіть анонімного) анкетування. Це дозволяє зробити процес анкетування легким і приємним. Важлива також можливість використання студентами під час анкетування смартфонів завдяки QR кодам.

Основний недолік онлайн-опитування полягає в тому, що не всі студенти, які бажають пройти анкетування, мають доступ до мережі Інтернет. Відповідно це певним чином обмежує можливість дослідження для збільшення обсягу вибірки. Також у студента немає можливості задати будь-яке уточнювальне питання щодо анкети. Недоліком також можуть стати технічні проблеми – мала швидкість мережі Інтернет, недоліки операційної системи тощо.

Пропоновані питання анкети, на нашу думку, можна згрупувати в такі блоки: загальні відомості про студентів; попередня адаптація до ЗВО (профорієнтація, вплив оточуючих на вибір ЗВО); соціальна адаптація; адаптація до навчання у вищій школі; загальна адаптація. Загальні відомості про студентів представлено у [табл. 1](#). Вік першокурсників, які взяли участь в анкетуванні, переважно 17-18 років: 78,5 % (2016), 71,1 % (2018).

Таблиця 1

Загальні відомості про студентів

Питання	Пропоновані варіанти відповідей	2016, %	2018, %
Стать	чоловіча	57,0	47,3
	жіноча	43,0	52,7
Закінчили школу	селищну	11,0	8,9
	сільську	29,0	37,1
	міську	60,0	54,0
Проживання	у гуртожитку	28,0	36,3
	вдома у батьків	47,0	37,3
	у родичів/знайомих	6,0	3,9
	винаймають житло	18,0	22,5

Аналіз відповідей на питання анкети дає нам можливість виокремити основні причини/труднощі, які, на думку студентів, сповільнюють або заважають їм швидше адаптуватися до здобування освіти в університеті. Проведене узагальнення показує, що труднощі у процесі адаптації першокурсників університету мають як об'єктивну (незвичний режим життєдіяльності, новизна у процесі навчання, нові форми і методи організації навчання, необхідність більше навчатись самостійно та ін.), так і суб'єктивну (слабка шкільна підготовка; напруга, втомленість від занять; власна неорганізованість та лінощі, недостатнє вміння навчатись самостійно, невміння розподіляти свій час тощо) природу.

Надалі розглянемо відповіді на питання анкети щодо основних помічників (позитивних чинників) адаптації першокурсників. Відзначимо, насамперед, наукову бібліотеку УжНУ, оскільки суттєво зросла кількість студентів, які користуються для підготовки до занять навчальними матеріалами, розміщеними в електронному репозитарії бібліотеки, а також іншими електронними ресурсами бібліотеки ([табл. 2](#)).

Результати дослідження дають підстави стверджувати, що адаптація студентів покращується завдяки позитивним змінам умов проживання в гуртожитку ([табл. 3](#)).

Таблиця 2

Кількість студентів-першокурсників (у %), які використовують електронний ресурс наукової бібліотеки університету

Рік/ варіанти відповіді	Так, %	Частково, %	Ні, %
2016	13,0	42,5	44,5
2018	51,3	18,5	30,2

Таблиця 3

Відповідь студентів (у %), на питання анкети: «Які причини, зумовлені проживанням в гуртожитку, сповільнюють або заважають Вам швидше адаптуватися до здобування освіти в університеті?»

Варіанти відповідей	Так, %		Частково, %		Ні, %	
	2016	2018	2016	2018	2016	2018
1. Багато часу витрачаю на приготування їжі, прання, прибирання кімнати тощо	21,1	17,7	45,9	39,3	33,0	43,0
2. Неприязні відносини між мешканцями гуртожитку (у кімнаті, на поверсі тощо)	13,2	6,8	26,4	18,0	60,4	75,2
3. Труднощі підготовки до занять через звичку працювати в тиші	28,3	23,3	34,9	29,2	36,8	47,5
4. Умови проживання в гуртожитку	36,2	23,2	29,5	26,5	34,3	50,3

Проаналізуємо відповіді студентів для виявлення основних представників соціального середовища, з якими першокурсники обговорюють проблеми та успіхи, що виникають, а також, хто реально допомагає їм під час адаптації та здобування освіти в університеті. У [табл. 4](#) представлено відповіді студентів на питання щодо їх основних помічників на початковому етапі навчання у вищій школі.

Таблиця 4

Відповідь студентів на питання анкети: «З ким обговорюєте проблеми та успіхи, що виникають; хто допомагає Вам під час адаптації та здобування освіти в УжНУ?»

Варіанти відповідей	Так, %		Частково, %		Ні, %	
	2016	2018	2016	2018	2016	2018
1. Академнаставник /куратор групи	12,5	10,1	43,0	41,2	44,5	48,7
2. Батьки/родичі	54,5	67,2	35,0	22,7	10,5	10,1
3. Викладачі	19,5	14,3	49,5	43,6	31,0	42,1
4. Деканат	12,5	4,9	26,5	28,8	61,0	66,3
5. Друзі	51,5	62,0	37,5	27,7	11,0	10,3
6. Професійний психолог	4,5	1,7	6,5	20,1	89,0	78,1
7. Соціальні мережі	12,5	13,9	32,5	30,4	55,0	55,7
8. Сподіваюся тільки на себе	33,5	37,9	49,5	45,5	31,0	16,7
9. Студенти групи	22,5	28,9	56,5	47,5	21,0	23,6
10. Студенти старших курсів	16,0	19,2	41,0	35,3	43,0	45,5

Надалі нами в процесі опрацювання результатів проведено сумування відповідей «Так» та «Частково», оскільки відповідь «Частково» передбачає позитивну відповідь на поставлені питання. Зазначимо, що переважна більшість першокурсників сподівається тільки на себе під час адаптації до освітнього процесу в університеті (у 2016 р. – 83,0 %, а у 2018 р. – 83,4 %). Проте вони також активно обговорюють свої проблеми чи успіхи, радяться з батьками та іншими родичами – 89,5 % (2016), 89,9 % (2018); друзями – 89,0 % (2016), 89,7 % (2018); трохи менше з академнаставником/куратором групи – 55,5 % (2016), 51,3 % (2018); викладачами – 69,0 % (2016), 57,9 % (2018); студентами старших курсів – 57,0 % (2016) та 54,5 % (2018) опитаних.

Значну допомогу/підтримку першокурсники отримують від студентів групи, однокурсників: 79,0 % (2016), 76,4 % (2018). Ці дані добре узгоджуються із думкою опитаних студентів обох років, які вважають, що у студентській групі склались доброзичливі стосунки: 74,0 % (2016), 78,1 % (2018).

Результати дослідження дають підстави стверджувати, що відсотки відповідей достатньо близькі за вказані роки для більшості підпитань (табл. 4). Виключення складає суттєве зростання кількості студентів, які звертаються за допомогою до професійного психолога: 11,0 % (2016), 21,8 % (2018).

Викликає занепокоєння, що, згідно результатів опитування, досить значна кількість студентів не звертаються за допомогою або практично не отримують її в академнаставника, викладачів та в деканаті (табл. 4). З нашого погляду, це також певним чином корелює з їх думкою під час відповіді на питання: «Чи повинні, на Вашу думку, викладачі відвідувати гуртожиток (задля спілкування зі студентами, контролю за умовами проживання тощо)?». Кількість студентів, які вважають, що викладачі не повинні відвідувати гуртожиток: 29,5 % (2016), 42,9 % (2018).

На нашу думку, потребує певної активізації діяльність академнаставників і викладачів щодо адаптації першокурсників. Доречно, наприклад, видати довідник для академнаставника. Оскільки студенти активно працюють з електронними ресурсами університету, то в нагоді їм може стати довідник першокурсника – електронний помічник, який містив би:

- загальну інформацію про ЗВО – структура, контактні телефони/е-пошта, розміщення навчальних (факультетів, кафедр) та допоміжних корпусів (бібліотека, гуртожиток, столова, медпункт тощо); загальну інформацію про соціально-значущі для студентів установи міста, їх розміщення і т.п.;
- рекомендації щодо планування своєї діяльності, організації самостійної роботи під час підготовки до навчальних занять, пошуку інформації та її опрацювання, конспектування на лекційних заняттях, підготовки до сесії. Корисно ознайомити студентів з критеріями оцінювання результатів навчання тощо.

Якщо розглядати державу як найбільш загальний чинник життєдіяльності членів суспільства і студентів зокрема, то дане дослідження віддзеркалює міграційні настрої в Україні. Кількість студентів, які планують працювати за кордоном після завершення навчання в університеті: у 2016 р. – 26,0 %, а у 2018 р. – 29,1 %; відповідно спостерігаємо зменшення бажаючих залишитись в Україні: у 2016 р. – 29,5 %, а у 2018 р. – 25,5 %. Інші першокурсники поки не визначились.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, оновлене соціальне середовище, нові умови життєдіяльності є достатньо сприятливими для успішного перебігу адаптації студентів до освітнього процесу вищої школи. Певні труднощі у процесі адаптації першокурсників університету мають як об'єктивну (незвичний режим життєдіяльності, новизна у процесі навчання, нові форми і методи організації навчання, необхідність більше навчатись самостійно та ін.), так і суб'єктивну (слабка шкільна підготовка; напруга, втомленість від занять; власна неорганізованість та лінощі, недостатнє вміння навчатись самостійно, невміння розподіляти свій час тощо) природу. Емпіричне дослідження 2016 і 2018 років доводить, що в умовах університету діють різні чинники під час адаптації студентів-першокурсників. Зростає кількість студентів, які активно використовують електронні ресурси бібліотеки, покращились умови проживання в гуртожитку. Більшість студентів налагодили стосунки в студентській групі, вважають у групі сприятливий доброзичливий клімат, вони отримують допомогу від батьків, родичів, однокурсників, студентів старших курсів та викладачів, а також самі допомагають іншим. Потребує певної активізації діяльність академнаставників та викладачів щодо адаптації першокурсників, наприклад, доречно покращити інформаційне забезпечення такої діяльності шляхом видання довідника для академнаставника, першокурсника і т.п.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі, з нашого погляду, доцільно спрямувати на дослідження інших аспектів адаптації, зокрема мотивації навчання та її взаємозв'язку з іншими показниками адаптивності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Балл, Г. А. (1989). Понятие адаптации и его значения для психологии личности. *Вопросы психологии*, 1, 92-100.
- Бордовская, Н. В., & Реан, А. А. (2000). *Педагогика. Учебник для вузов*. Санкт-Петербург: Питер.
- Дубовицкая, Т. Д., & Крылова, А. В. (2010). Методика исследования адаптированности студентов в вузе. *Психологическая наука и образование*, 2, 27-46.
- Дябел, Л. І. (2008). *Соціалізація студентів-першокурсників в умовах педагогічного університету*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.
- Зданевич, Л. В. (2003). *Адаптація студентів педагогічних училищ до нових умов життєдіяльності*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, Київ.
- Клюшина, А. М. (2017). Психолого-педагогические особенности процесса адаптации первокурсников к условиям обучения в вузе. *Поволжский педагогический вестник*, 3 (16), 103-107.
- Михайлишин, Г. Й., & Серман, Л. В. (2007). Соціальна адаптація студентів до умов навчання у вищих закладах освіти. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*, 11, 156-159.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- Ball, G. A. (1989). The concept of adaptation and its implications for the psychology of personality. *Voprosy psihologii*, 1, 92-100. (in Russian)

- Bordovskaja, N. V., & Rean, A. A. (2000). *Pedagogika*. St. Petersburg: Piter. (in Russian)
- Dubovickaja, T. D., & Krylova, A. V. (2010). A methodology for studying the adaptation of students in university. *Psihologicheskaja nauka i obrazovanie*, 2, 27-46. (in Russian)
- Dyabel, L. I. (2008). *Socialization of first-year students in the conditions of pedagogical university*. (Author's abstract of Candidate of Pedagogic Sciences Thesis). National M. Dragomanow Pedagogical University, Kyiv. (in Ukrainian)
- Zdanevych, L. V. (2003). *Adaptation of students of pedagogical colleges to new living conditions*. (Author's abstract of Candidate of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv. (in Ukrainian)
- Kljushina, A. M. (2017). Psychological and pedagogical features of the adaptation process of the first-year students to the conditions of training in the university. *Povolzhskij pedagogicheskij vestnik*, 3 (16), 103-107. (in Russian)
- Mykhaylyshyn, H. Y., & Serman, L. V. (2007). Social adaptation of students to the learning environment in higher educational institutions. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*, 11, 156-159. (in Ukrainian)

Матеріал надійшов до редакції 16.05.2018